فصلنامه تحقیقات جدید در علوم انسانی
Human Sciences Research Journal
دوره جدید، شماره بیست و دوم، زمستان ۱۳۹۸، صص ۳۷-۳۳ New Period, No 22, 2020, P 33-37
شماره شاپا (۲۴۷۶-۷۰۱۸) ISSN (2476-7018)

جامعه شناسی آموزش و پرورش

دکتر شقایق نیک نشان[1]. سمیه چگنی نژاد[2]
۱. استادیار گروه علوم تربیتی دانشگاه پیام نور مرکز اصفهان. ایران
۲. دانشجوی کارشناسی ارشد تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش. دانشگاه پیام نور تهران جنوب. ایران

بحث

اواخر قرن ۱۹ و اوایل قرن۲۰ جامعه شناسی آموزش و پرورش به عنوان شاخه ای از علم جامعه شناسی پدید آمد و به تعلیم و تربیت به عنوان یک پدیده یا نهاد اجتماعی که تاثیر عمده ای بر تغییر وتحول اجتماعی دارد، اهمیت زیادی دادند و مورد توجه خاص قرار گرفت.

آگوست کنت

واضع جامعه شناسی قبل از لستروارد اعلام کرد که هدف آموزش و پرورش آدم سازی نیست بلکه تهذیب و اصلاح آن است. تعلیم وتربیت باید عام باشد. فقط عقل و اندیشه را پرورش ندهد بلکه تفاهم و همدلی با دیگر ابنای نوع را توصیه و تقویت کند از آن جهت که نهاد اجتماعی و ابزار کار جامعه است.

اسپنسر

جامعه شناس انگلیسی غایت آموزش و پرورش را تدارک وتامین زندگی بهتر برای فرد در جامعه می‌داند و نظریه تربیتی فردگرایانه ای ساخته و پرداخته بود.

نظرش: کارکردهای نظام آموزشی باید بسیار اندک و محدود باشد. به طوری که نباید در پرورش فرد زیاد مداخله کند.

اعتقاد دارد: طبیعت حس خوب وبدرا در ما انسانها به ودیعه گذاشته و کودک از راه طبیعی آموزش و یادگیری به تفاوت بین خوب و بد پی خواهد برد. تربیت مهیا کردن انسان برای زندگی کامل است.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-18]

لستروارد

جامعه شناس آمریکایی ۱۸۸۳ با انتشار کتاب جامعه شناسی پویا برداشت تازه ای از آموزش و پرورش و اثرات فردی و اجتماعی آن مطرح ساخت و آن را وسیله‌ی تغییر و تحول و پیشرفت جامعه و حاصل فرعی آن را رفاه و سعادت فردی می‌داند.

امیل دورکیم

بنیانگذار جامعه شناسی آموزش و پرورش پروفسور از دانشسرای عالی پاریس رساله دکترا تحت عنوان تقسیم کار اجتماعی اولین مدرس جامعه شناسی آموزش و پرورش اولین بار سالنامه جامعه شناسی را بنیاد نهاد و همین باعث شهرت جهانی اوشد.

آثار دورکیم: جامعه شناسی، علوم تربیتی

۳ویژگی پدیده های اجتماعی (دیدگاه دورکیم)

ـ برون ذاتی بودن

ـ اجباری بودن

ـ عمومیت داشتن

تشخیص دورکیم ۲ نوع همبستگی اجتماعی جامعه تنوع چندانی ندارد. تنها به لحاظ وظیفه عمل می‌کنند. کارآیی به حداقل می‌رسد. رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی کمتر صورت می‌گیرد. مانند اورگانیسم بدن از هماهنگی کاملی برخوردارند. هر فرد در جامعه کار خود را مکمل کار دیگران می‌داند.

نقد نظریه دورکیم:

ـ برخلاف نظریه روسو وطبیعت گرایی صحبت کرده است.

ـ به تعلیم وتربیت از نظر ایستایی نظردارد نه پویایی.

ـ بعد از عضوجامعه شدن کار آموزش و پرورش را متوقف می‌داند.

ـ تعریف دورکیم در جامعه ایستا کاربرد دارد و با جامعه امروزی که باسرعت دگرگونی دارد مصداق ندارد.

ـ اعتقاد دورکیم که آموزش و پرورش باید به دنبال انسان ایده آل باشد معیار و ملاک جوامع متفاوت است.

ماکس وبر

از متفکران و پیشروان علوم اجتماعی در قرن حاضراست. این جامعه شناس که در دوره کلاسیک صحبت می‌کنیم مطالب ارزشمندی در مورد اقتصاد و سیاست نوشته اما در نوشته‌هایش غیرمستقیم به آموزش و

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-18]

پرورش نسبت به تعلیم و تربیت نگرش عمیق و همه جانبه داشته است. او جامعه شناس ذهنی گراست. اعتقاد دارد برای توصیف و تبیین رویدادها و حوادث اجتماعی باید از مفاهیم کلی و انتزاعی یا تیپ ایده آل سود جست.

فایده تیپ ایده آل: وسیله تحلیل و مقایسه در مطالعات و تحقیقات اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و آموزش و پرورش.

فایده‌ی این ابزار تحلیلی:

ـ به ماهیت و طبیعت رویدادهای اجتماعی پی ببرد.

ـ آنها را با هم مقایسه می‌کند.

ـ آنها را مورد تبیین علمی می‌شود قرار داد.

انواع نظام اجتماعی

جمع بندی ۳ نظام اجتماعی

نظریه جامعه شناسان کلاسیک

هر یک از نظام های سیاسی گفته شده تلاش می‌کنند برنامه های درسی و مواد آموزشی نظام آموزش و پرورش خود را در جهت مورد نظر، هدایت کنند و به پرورش افراد نخبه و برگزیده همت کنند.

فصل ۹

نظریه‌های جامعه شناسی قرن ۲۰

گابریل تارد

تاکید بر اهمیت عوامل محیطی در شکل دادن به رفتار انسان، قائل بود.

تارد در توسعه و تکوین تئوری های جامعه شناسی آموزش و پرورش سهم به سزایی داشت.

قرن ۲۰ بعد از گابریل تارد. . . .

جیمز مارک بالدوین

ویلیام گراهام سامنر

فرانکلین هنری گیدینگز

ادوارد راس

چارلز آبراهام ال وود

واینزمان

هریس

جان دیویی

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-18]

چارلز هورتون کولی

سامنر

در کتاب آداب و رسوم اجتماعی معتقد است. به وسیله آموزش است که کودک می‌آموزد چه رفتاری مطلوب است و چگونه رفتار بکند. تنها اصول تربیتی که مبتنی بر نیروی اعتقادی باشد می‌تواند افرادی شایسته و مدبر برای اجتماع بار بیاورد.

چارلز ال وود

آموزش و پرورش را بهترین وسیله پیشرفت اجتماعی و مسئولیت‌پذیری افراد و از مبانی دموکراسی دانست.

مکتب داروینیسم اجتماعی

۱. رقابت بهترین انگیزه برای پیشرفت محسوب می‌شد. ۲. همکاری تعاون، دگردوستی، تجمع منابع، تبدیل رقابت فردی به اهداف اجتماعی بود. یک جزء مهم این تفکر رایج مفهوم تکامل خلاقه است که بلیغ ترین مبلغ آن هانری برگسون فرانسوی بود. و پرنفوذترین کتابش تکامل خلاقه ۱۹۰۷ منتشر شد.

۳ درس آموزشگران از نظرات برگسون

ـ تفکر علمی و منطقی مهم است اماکافی نیست. فاشیست‌ها و مارکسیست‌ها به این اندیشه گراییدند.

ـ انسان پویاست وبه خلاقیت گرایش دارد.

ـ انسان می تواند به جهان خود نظم دیگری بدهد.

کلاپارد

از آموزش کارکردی دفاع کرد. کلاپاردگفت: نخستین مشخصه برخورد با آموزش و پرورش این است که اطاعت منفعلانه جای خود را به فعالیت و ابتکار کودک بدهد. در نظر داشت یکایک افراد را در حل مسائل و تجربه عملی درگیر کندو از لحاظ سازماندهی در پی ترویج خودگردانی و زندگی جمعی بود.

نتیجه گیری

ـ اهداف آموزش و پرورش روسیه بعد از انقلاب

ـ دانش آموز نفع عمومی رابه شخصی مرجع بشمارد و باید یادبگیرد.

ـ میهن پرستی

ـ معمول ساختن رفتار جمعی

ـ رسیدن آموزش پرورش به سطح بالای بازدهی کار

ـ بالابردن سطح عمومی فرهنگ

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-18]

ـ آموزش و پرورش ژاپن و آلمان نازی

ـ کوشش در جهت پایبندی سخت به روح ژاپنی از یک سو و کسب پیگیرانه دانش غربی از سوی دیگر بود.

ـ در آلمان نازی به استناد قانون سال ۱۹۳۶ کلیه ی جوانان آلمان در خارج از خانه و مدرسه مطابق روح ناسیونال سوسیال و برای ملت و جامعه در سازمان جوانان هیتلری، آموزش جسمی، فکری و اخلاقی می‌دیدند و بر آنان فرض بود که خاک میهن را گرامی بدارند.

ـ جنگ از مضامین اصلی ادبیات و سینمای نازی بود. همه چیز در خدمت حزب نازی وناسیونال سوسیالیست بود.

جان دیویی

با انتشارکتب فراوانی مقدمه ای بر فلسفه آموزش و پرورش –مدرسه و شاگرد– مدرسه و اجتماع–اخلاق و شخصیت و. . . باعث انقلاب عظیمی در قرن بیستم شد. موجب شدآموزش وپرورش درمتن زندگی قراربگیرد. وبعنوان فلسفه زندگی مورد قبول واقع بشود. پس وظیفه مدرسه آماده کردن کودک برای زندگی است. مهمترین نقص نظریه روسو رادراین می داند: می خواهد طبیعت را از جامعه تفکیک کند و وظیفه آموزش وپرورش را به طبیعت واگذارد. وجدا از جامعه امری پوچ است. مهمترین رساله اودرمورد دموکراسی و آ. پ منتشرشد. و برای جهان قابل استفاده شد.

پتریم سوروکین و ذهنیت فرهنگی

معتقد است: نظام فرهنگی یا ذهنیت فکری از چنان اهمیت و اعتباری برخوردار است که همه ی اعمال و رفتار، طرز تفکر و اندیشه، بینش و گرایش و. . . افراد جامعه از آن نشات گرفته و بر آن استوار است. هر نظلام فرهنگی نوعی خاص از تعلیم و تربیت را در پیش می گیرد و بر یک اصل اساسی مبتنی است و آن حقیقت و کنه وماهیت ارزشها است. عصر حاضر راعصر رواج فلسفه های مادی و حسی می‌داند.

ارزش‌های فرهنگی

نظام فرهنگی مفهوم بسیار وسیعی است که تمام جنبه‌ها و پدیده‌های اجتماعی اعم از: اقتصادی، جمعیتی، سیاسی، راه و روش زندگی و. . . را دربر می‌گیرد. به همین جهت کشورهای توسعه یافته بعد از رنسانس و انقلاب صنعتی و کشورهایی نظیر ژاپن و برخی کشورهای آسیای جنوب شرقی از اوایل قرن ۲۰ به خصوص بعد از جنگ جهانی دوم در برنامه های آموزش و پرورش خود تجدیدنظر کردند و به تغییر ارزش‌های فرهنگی مبادرت ورزیدند.

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-18]

[Downloaded from jnrihs.ir on 2026-11-18]